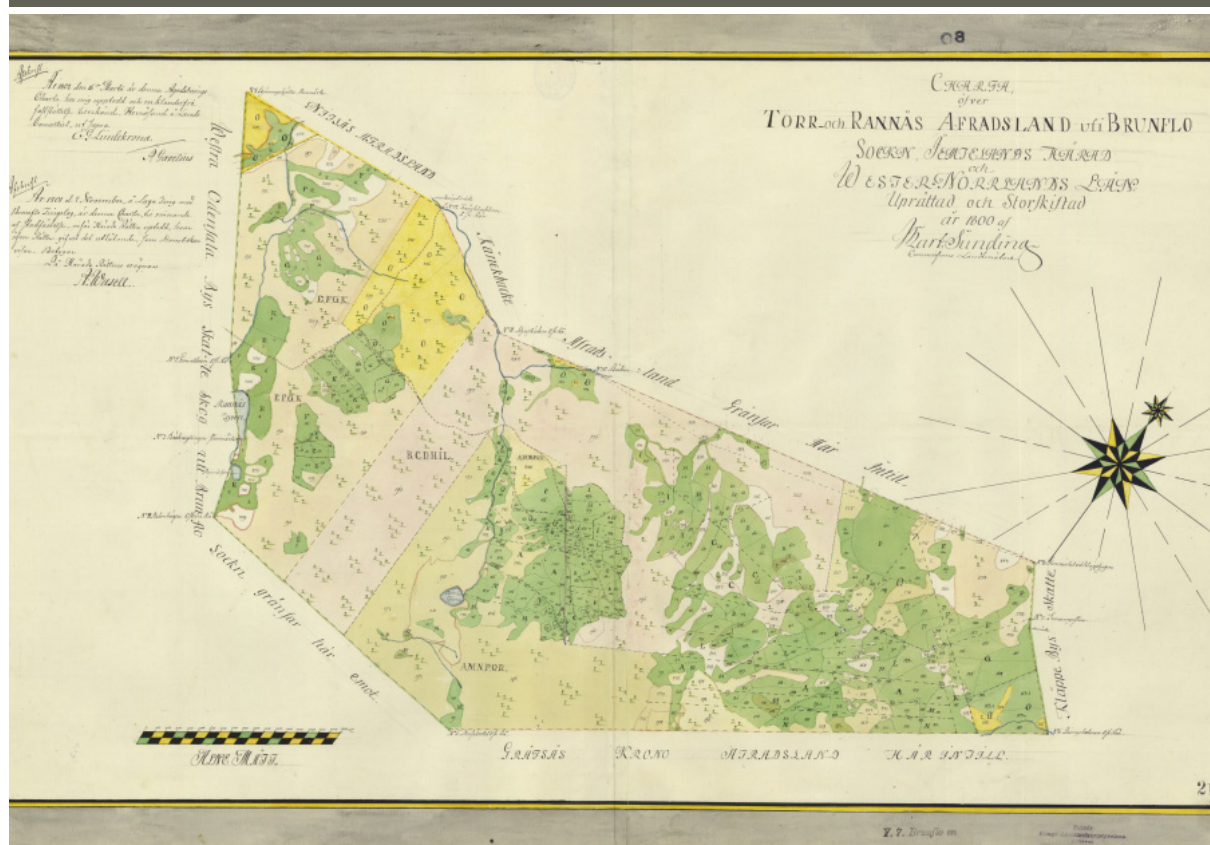

Torråsen

Arkeologisk utredning inför anläggande av nytt regemente

Kyrkås socken, Östersunds kommun, Jämtlands län

Anna Engman

RAPPORT – JAMTLI 2023:12
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:
Jamtli
Box 709
831 28 Östersund
Tel. 063 - 15 01 00

© Jamtli 2023

Redigering och layout av framsida: Lena Ljungkvist
Framsidesbild: Storskifteskarta över Torråsen från år 1800.

Jamtli medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons-licensen CC BY, undantaget Lantmäteriets kartor samt annat upphovsrättsskyddat material.

Länsstyrelsens diarienummer: 431-273-2023

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

Bakgrund.....	1
Syfte	1
Frågeställning	1
Metod och genomförande.....	1
Kulturmiljö- och historiebeskrivning	2
Utredningens resultat.....	3
Vidare åtgärder	6
Källor	8
Administrativa uppgifter.....	9

Bakgrund

I samband med att Östersunds kommun påbörjat arbetet med att planlägga ett område för framtida lokalisering av nytt regemente och övningsområde kring byn Torråsen i Östersunds kommun har Länsstyrelsen beslutat att en arkeologisk utredning ska genomföras (431-273-2023) och att Jamtli ska utföra den.

Fig. 1. Översiktskarta med utredningsområdet markerat med svart begränsningslinje.

Syfte

Syftet med utredningen är att ta reda på om det finns fornlämningar i området som kommer att beröras av eventuella arbetsföretag. Utredningen ska preliminärt avgränsa samtliga lämningar inom området.

Resultatet av utredningen ska kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövningar och utgöra ett underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultatet ska också kunna användas som underlag i kommunens planering.

Frågeställning

Frågeställningen för detta ringa uppdrag sammanfaller med syftet.

Metod och genomförande

Utredningen skedde genom en arkeologisk inventering. Marken kring dagens by hade högst fornlämningspotential och där var fältarbetstakten lägre än i de utdikade våtmarkerna i områdets mellersta och nordöstra delar.

Innan fältarbetet påbörjades gjordes en genomgång av kart- och arkivmaterial.

Alla lämningar som påträffas har bedömts och beskrivits utifrån Riksantikvarieämbetets anvisningar.

Områden som bedöms vara intressanta för ytterligare utredningar kommer att beskrivas under utredningens resultat.

Kulturmiljö- och historiebeskrivning

Området fornminnesinventerades 1991 men inga lämningar registrerades inom utredningsområdet vid det tillfället. De lämningar som finns registrerade i närområdet består till största delen av fåbodar och fångstgropar vilket tyder på att området nyttjats som utmarker till Frösön och senare även Östersund.

Då det vid genomgången av arkiv- och kartmaterial framkom att det finns ett fynd av en vikingatida halsring från Torråsen (JLM 9070) samt en uppgift om ett ödesböle från räkenskaperna 1568 och inget av detta har registrerats vid fornminnesinventeringen uppdagades att området har fallit mellan stolarna då Torråsen tillhört olika socknar genom åren och då inte dykt upp på rätt ställe vid excerperingarna.

En genomgång av kartor och litteratur visar att området tillhört Brunflo socken 1564 men från 1579 och fram till 1782 tillhör Torråsen Frösö socken. Vid storskifte år 1800 anges platsen tillhöra Brunflo socken för att vid Laga skifte 1884 återigen tillhöra Frösö socken. Vid den ekonomiska kartans tryckning 1969 tillhörde Torråsen Östersund stad för att idag tillhöra Kyrkås församling.

I Olof Holms genomgång av jämtländsk bebyggelse under medeltid och 1500-tal finns följande beskrivning av Torråsen

Torråsen Namnformer: 1564 Tåråssen (ÖLA *Avskr.saml.* 1:20 s. 11), 1567 Taråsen (RA JäH 1567:6 fol. 16v), 1579 y Toraasenn (RApp I 30/4), 1581 y Toraasenn, y ... Toraas (RAp u.d. sockenstugan på Frösön), 1599 Torsaas (Näsström 1927 s. 25).

Skatt: 1564 2 öre, 1566 5 öre, 1567–68, 1570 10 öre, 1599 2 skinn, 1611 8 öre.
Antal tiondepresterande hushåll: 1566 0.

1536 har Peder Jonsson i Berge gjort jordbyte med Peder Magnusson i Mjälle. Han har givit Peder Magnusson en tredjedel av T. I utbyte har Peder Jonsson fått av Peder Magnusson två tredjedelar i halva Nifsåsen (i Ås sn) (ÖLA Jtl. häradsrätt A I:13, fol. 262v–263r, ref. 1690).

1564 har skatt erlagts för ett ödisböle T., skattetekniskt uppfört under Sunne tingslag (omfattande Sunne och Frösö sn) (jb).

1566 har skatt erlagts för ett ödis böle (e.d.) T., skattetekniskt uppfört under Frösö sn (jb).

1567–68 och 1570 har skatt erlagts för ett ödisgotz (e.d.) T., skattetekniskt uppfört under enn gård (e.d.) Odensala i Brunflo sn (jb).

1579 har Olav och Erik Olavssöner ingått förlikning angående deras fasta arv i Östberg på Frösön. Vad gäller T., skall de var för sig ha samma andelar däri som de tidigare haft (RApp I 30/4).

1581 har Jon Andersson sålt till sin farbror Olav Olavsson sitt fasta fädernearv och sin syster Anna Andersdotters halva systerdel i Östberg och Torråsen, för 20 lod silver i jordvärde och godvilja (RAp u.d. sockenstugan på Frösön).

Samma år har Kristina och Margareta Pedersdöttrar sålt till sina bröder Simon och Jon Pederssöner på Mjälle (i Frösö sn) sitt arv i ödegodzet T., för 5 mark var (ÖLA Jtl. häradsrätt A I:13 fol. 262v–263r, ref. 1690).

1599 har skatt erlagts för T. [i Sunne tingslag] (jb).

1601 har Hemming Jonsson sålt till sin broder Peder Jonsson sin jordepart i T., som han ärvt efter sin fader Jon Pedersson på Mjälle. För denna har han uppburit 10 gamla daler och för faderns bruk 6 daler. Denna jordepart i T. hade hans fader köpt av Anders Nilsson i Mjälle och i sin tid brukat under kronohemmanet Öne (ÖLA Jtl. häradsrätt A I:13, fol. 262v–263r, ref. 1690).

1611 har skatt erlagts för T. oböle, skattetekniskt uppfört under Frösö sn (alternativt under Mälsta i Frösö sn) (jb).

På arealavmätningskartan från 1782 står noterat för nr 31 på kartan:

Tärrås lägdorne hwaruti äro delägare, Herr Majoren Jhre (?) Leutnenants Bostället Öhne, Jon Olofsson, Pål Olofsson, Per Plofsson, Jöns Olofsson, Fäldtwäbeln Thandström (?), Olof Perssons Sterbhus, Nils Olofsson, Olof Erson, Jöns Jönsson och Fahlberg, Carl Erson samt Erik Ersson (23-frj-28).

Vid storskiftet nämns Öhne, Östberg, Berge och Tanne som gårdar med marker i Torråsen. Från Öhne är det kaptenen och riddaren Amneus och från Östberg adjutanten Winnberg som är nyttjare av marken, i övrigt är det bönder från Frösön som nämns (Y7-21:9).

I samband med att laga skifte genomförs 1834 är det Östberg och Mällbyn på Frösön som brukar Torråsen (23-frj-48).

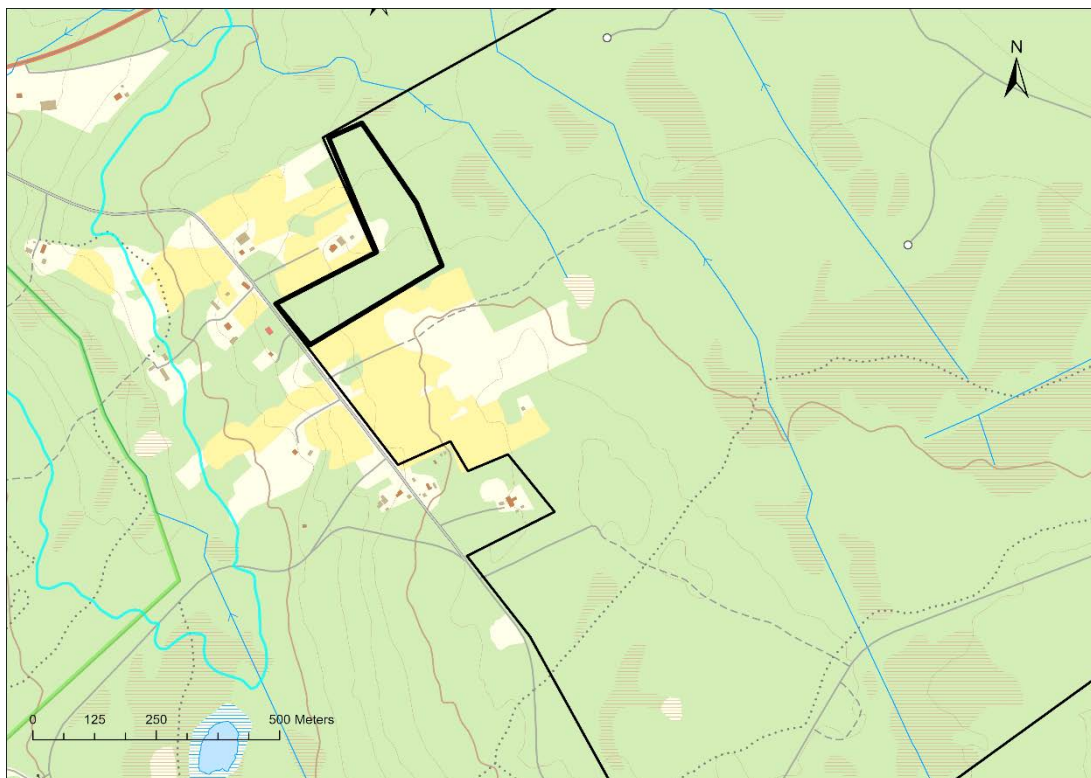
Ovanstående uppgifter tyder på att det i området funnits bebyggelse åtminstone från år 1568 och att markerna senare nyttjats som utmarker och fåbodar av militärer på Frösön. Även före 1568 har det funnits bebyggelse här då platsen nämns som ödigodz men hur långt tillbaka det sträcker sig har inte gått att utreda.

Utredningens resultat

Utredningen genomfördes som en fördjupad fornminnesinventering med genomgång av äldre kartor och litteratur som följdes av en fältutredning.

Stora delar av utredningsområdet består av utdikad myrmark. Det vill säga områden där det är låg lämningspotential. Dessa delar av utredningsområdet utreddes med låg ambitionsnivå, det vill säga att täckningsgraden har varit högre då ett högre inventeringstempo har använts. De områden som ligger inom och i anslutning till dagens bebyggelse i Torråsen har utretts med en högre ambitionsnivå och en lägre arbetstakt har använts., det vill säga att täckningsgraden har varit lägre.

I anslutning till dagens bebyggelse finns en del igenväxt odlingsmark som är synlig på det historiska ortofotot från 1963, även idag nedlagda och borttagna gårdar syns på det ortofotot. I de igenväxta områdena har en låg ambitionsnivå lagts då det där inte finns någon större potential för äldre inslag. Dessa eventuella äldre inslag finns i utkanten av dagens åkermark eller i impediment eller i modern tid orörda områden. Det finns ett område centralt i byn om hade potential för lämningar efter äldre odling eller bebyggelse. I det området antogs en lägre arbetstakt.

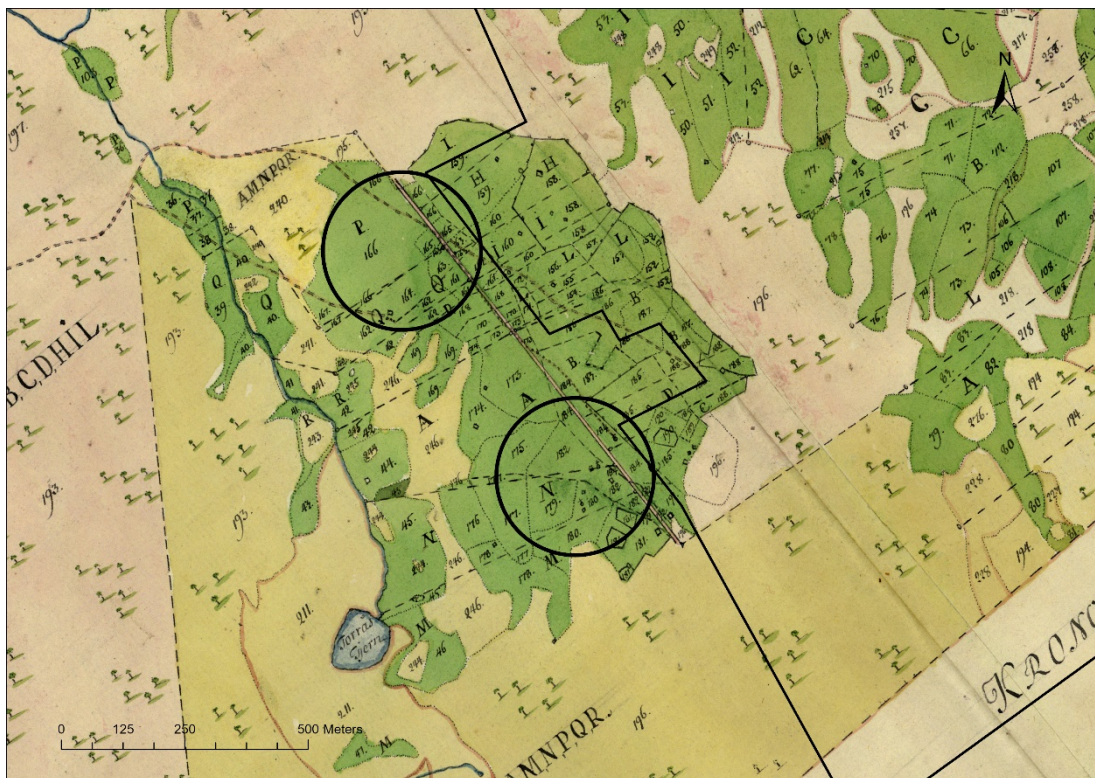

Figur 2. Område med hög potential för äldre lämningar. Området markerat med tjock svart begränsningslinje.

Centralt i dagens uppodlade område finns en motorbana som anlagts efter 1963 och som föranlett borttagandet av ett flertal hus. Rester efter dessa hus finns till viss del kvar och har registrerats som husgrunder. Alla blir övriga kulturhistoriska lämningar då de inte är av äldre karaktär.

Utifrån ovan förda diskussion så har det inte på något ställe inom utredningsområdet funnits synliga lämningar efter äldre odling eller bebyggelse. Dock finns det skriftliga källor som gör gällande att platsen har varit bebyggd före år 1564 och att det från senast sent 1700-tal har funnits bebyggelse i form av gårdar eller fåbodar på platsen. Då inte hela Torråsen har utretts går det inte att säga om det finns rester av dessa gårdar på andra ställen i byn vilket skulle kunna utesluta att det är inom utredningsområdet som de äldre gårdarna har legat.

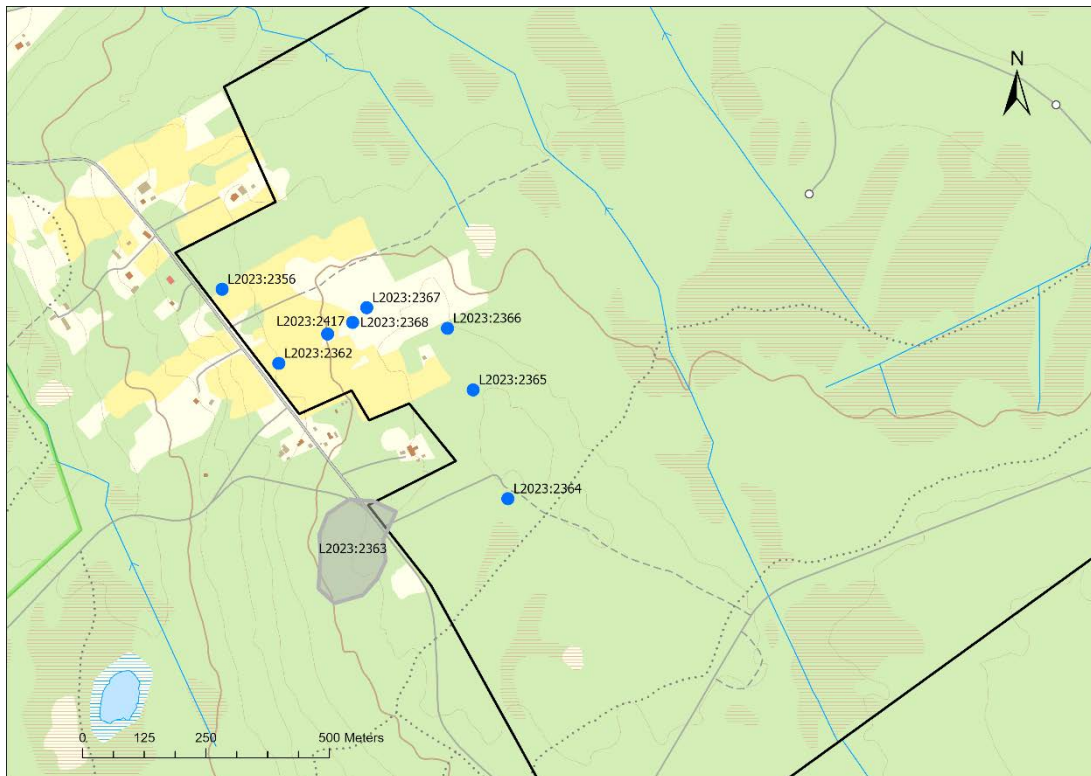
Om man utgår från de äldre kartorna så går det att se att fåbodarna på storskifteskartan ligger i de södra delarna av byn och precis på gränsen till utredningsområdet. Att utifrån detta anta att all äldre bebyggelse har legat där är inte görbart då vi har flera exempel på där den äldre bebyggelsen (läs ödesbölen) ligger utanför det område som idag är bebyggt eller där andra äldre bebyggelseenheter funnits.

Figur 3. Storskiftes karta från år 1800 (Y7-21:9). I de två svarta cirkelarna finns i söder några fåbodsymboler och i norr några indelningar samt en yta benämnd Tomtan i akten som kan vara indikationer på äldre bebyggelse.

De markeringar som finns norr om fåbodmarkeringarna är mer diffusa så till vida att de är indelningar i markslaget som ger lite känsla av att det är något där som föranleder små rektangulära ytor. Väster om den markerade vägen finns även en yta benämnd som Tomtan i akten vilket skulle kunna vara en gårdstomt. De markeringar som finns på storskifteskartan ligger samtliga utanför utredningsområdet.

På de andra kartorna finns inga områden markerade som indikerar var bebyggelsen varit förlagd.

Figur 4. Karta över nyregistrerade lämningar inom utredningsområdet.

Nedan är en tabell över de lämningar som registrerades i samband med utredningen.

Lämningsnummer	Lämningstyp	Bedömning
L2023:2362	Bytomt/gårdstomt	Övrig kulturhistorisk lämning
L2023:2356	Fyndplats	Övrig kulturhistorisk lämning
L2023:2417	Husgrund, historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning
L2023:2367	Husgrund, historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning
L2023:2368	Husgrund, historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning
L2023:2366	Husgrund, historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning
L2023:2365	Husgrund, historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning
L2023:2364	Husgrund, historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning
L2023:2363	Fäbod	Ingen antikvarisk bedömning

Vidare åtgärder

Jamtis rekommendation angående vidare åtgärder lyder som följer:

Då inte hela Torråsens by har utretts går det inte att utesluta att det i utredningsområdet finns rester efter äldre bebyggelse i dagens åkermark. Vid markingrepp bör ytterligare utredningar genomföras i form av dragnig av provschakt eller avbaning av ett större område.

Fyndet av en halsring samt uppgiften om ett ödesböle antyder att det funnit bebyggelse under lång tid på platsen. Fyndet av halsringen har tidigare tolkats att komma från en förstörd grav. Har det funnits gravar på platsen har det också funnits bebyggelse. Äldre bebyggelse brukar återfinnas uppe på åsar eller på den högsta punkten i området. Torråsen ligger i en SV-sluttning och det planar ut där dagens bebyggelse och åkermark finns.

Källor

Holm, O. 2004. Jämtland under medeltiden och 1500-talet. Ett bebyggelshistoriskt register baserat på skriftliga källor. Landsarkivet i Östersund. Pdf-utgåva.

Jämtländska räkenskaper 1564-1571. Del 2. Räkenskaper 1568-1571. Skrifter utgivna av ämtlands fornskriftssällskap. IX. Östersund. <http://fornskrift.se/pdf/jlfs9.pdf>

Lantmäterimyndigheternas arkiv

Arealavmätning 1782, 23-frj,28

Laga skifte 1834, 23-frj-48

Lantmäteristyrelsens arkiv

Storskifte Y7-21:9

Jamtli's samlingar

JLM 9070

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-273-2023
Jamtli's diarienummer:	13-2023-F5CC
Undersökningstid:	2023-05-15
Personal:	Arkeolog Anna Engman
Undersökt yta/volym:	4,5 km ²
Läge och koordinater:	E 147212173 N 632050855
Koordinatsystem:	SWEREF 99_TM
Dokumentationsmaterial:	Dokumentationsmaterial förvaras på Jamtli.
Fynd:	Inga fynd tillvara togs.

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2023

ISSN 1654-2045

- 2023:1 Marby gamla kyrka. Byte av stickspåntak, 2022
Henrik Ylikoski
- 2023:2 Fornminnesinventeringen kring Lossen 2022
Annabell Fogelberg
- 2023:3 Målning av hållristningarna i Glösa och Gärde. Fornvårdsprojekt, delrapport 2022
Anna Engman
- 2023:4 Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning vid bytomt/gårdstomt L1947:4696 på fastighet Valla 5:11
Annabell Fogelberg
- 2023:5 Handöls kapell. Kulturhistorisk utredning av begravningsplats
Victoria Bly
- 2023:6 Igulsberget. Arkeologisk förstudie inför anläggande av vindkraftspark
Anna Engman
- 2023:7 Vallbo kapell. Kulturhistorisk utredning av begravningsplats
Victoria Bly
- 2023:8 Frägnberget. Arkeologisk förstudie inför anläggandet av vindkraftspark
Anna Engman
- 2023:9 Åre gamla kyrka. Kulturhistorisk utredning av begravningsplats
Victoria Bly
- 2023:10 Undersåkers kyrka. Kulturhistorisk utredning av begravningsplats
Victoria Bly
- 2023:11 Arkeologisk utredning i Odensala
Kristina Jonsson
- 2023:12 Torråsen. Arkeologisk utredning inför anläggande av nytt regemente
Anna Engman